

## **DRUGI IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI NACIONALNOG PROGRAMA ZA UNAPRJEĐENJE KVALITETA SIROVOG MLIJEKA SA PLANOM ZA POSTUPANJE SA NEUSAGLAŠENIM SIROVIM MLIJEKOM (ZA 2019. GODINU)**

U skladu sa Zaključkom Vlade Crne Gore br. 07 -3318 od 28. juna 2018. godine, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je zadužena da o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom, koji je Vlada Crne Gore donijela na sjednici od 21. juna 2018. godine, polugodišnje izvještava Vladu i Evropsku komisiju. Prvi polugodišnji izvještaj je usvojen na sjednici Vlade od 07. marta 2019. godine.

Imajući u vidu činjenicu da Laboratorija za mljekarstvo, dostavlja godišnji izvještaj o kvalitetu sirovog mlijeka, te da se na bazi tog izvještaja mogu pouzdano mjeriti unapređenja utvrđena ovim Programom i akcionim planom, pripremljen je Drugi izvještaj za period koji obuhvata čitavu 2019. godinu i u zaključcima predlog da se izvještavanje vrši godišnje.

Nacionalni program za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom (u daljem tekstu: Nacionalni program) dao je jasne okvire, smjernice, aktivnosti, nosioce i rokove za sprovođenje pojedinih aktivnosti, kako bi se kvalitet sirovog mlijeka u Crnoj Gori unaprijedio do nivoa usaglašenosti sa propisanim EU zahtjevima.

U Nacionalnom programu planirano je 10 aktivnosti za uspostavljanje sistema unaprjeđenja kvaliteta sirovog mlijeka sa jasno definisanim rokovima za realizaciju i nosiocima aktivnosti:

### **1. Kontinuirano usaglašavanje sa EU propisima u oblasti kojom se uređuje kvalitet sirovog mlijeka**

U prethodnom Izvještaju konstatovano je da je Crna Gora, u skladu sa Strategijom za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12, prenijela sve relevantne EU propise kojima je uređena oblast kvaliteta i bezbjednosti sirovog mlijeka i proizvoda od mlijeka u nacionalno zakonodavstvo. U skladu sa Strategijom Crne Gore za transpoziciju i implemetaciju pravne tekovine evropske unije za poglavlje 12, Crna Gora je krajem 2018. završila transpoziciju propisa za ovo pregovaračko poglavlje.

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, priprema tehničke osnove za propise iz Pregovaračkog poglavlja 12 i svake godine, uključujući i 2019. realizuje sve svoje obaveze koje su planirane kroz Program pristupanja Crne Gore evropskoj uniji (PPCG).

Izmjene u EU propisima se u kontinuitetu prate i ažuriraju u nacionalno zakonodavstvo, pa je u skladu sa tim i krajem 2019. godine donijeta Inovirana strategija Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12.

Za potrebe efektivnije implementacije usvojenih propisa, planirano je donošenje uputstava, instrukcija i vodiča, kako bi se subjektima u poslovanju mlijekom (proizvođačima i prerađivačima) približili propisani zahtjevi i olakšala njihova primjena. Za nosioce ovog posla određeni su: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja - Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Odjeljenje za savjetodavne poslove u oblasti stočarstva i Laboratorija za mljekarstvo, a rok utvrđen za aktivnosti je od početka IV kvartala 2018. godine kontinuirano.

U prethodnom izvještaju je saopšteno da Uprava za bezbjednost hrane kroz projekat IPA 2014 namjenjen podršci veterinarskom sektoru, uz ekspertsku podršku, planira izradu instrukcija i vodiča, koji će obezbjediti uspješnu implementaciju donijetih propisa. Takođe, saopšteno je da je kroz IPARD like projekat Ministarstva poljoprivrede u toku je realizacija aktivnosti na izradi

Vodiča za preradu sirovog mlijeka na gazdinstvu. U skladu sa planiranim, u ovom izvještajnom periodu kroz IPA projekat izrađena su sledeća dokumenta:

- Kontrolna lista za procjenu farme;
- Instrukcije za uzorkovanje mlijeka i obilježavanje uzoraka;
- Protokol procjene zdrave higijene vimena;
- Instrukcije za obuku za procjenu farmi;
- Uputstva za obuku za procjenu zdrave higijene vimena;
- Procedure za neusaglašeno sirovo mlijeko;
- Procjena zdravlja vimena i kvaliteta sirovog mlijeka na izabranim mliječnim farmama u Crnoj Gori.

Kroz MIDAS projekat, pripremljen je Vodič za preradu sirovog mlijeka na gazdinstvu, odnosno finalno nazvan „Priručnik o higijenskim zahtjevima za proizvođače primarnih proizvoda na gazdinstvima“ koji je trenutno u štampi.

## **2. Nadogradnja baze podataka gazdinstava** na kojima se proizvodi sirovo mlijeko i objekata za preradu sirovog mlijeka na gazdinstvima

Kroz ovu aktivnost planirana je nadogradnja elektronske baze za identifikaciju i registraciju životinja (centralni registar) na način da se selektuju gazdinstva koja predaju mlijeko odobrenim objektima za preradu mlijeka i gazdinstava koje vrše preradu mlijeka na sopstvenom gazdinstvu, sa informacijama o zdravstvenom statusu. Takođe je planirano da se ovakva baza poveže sa laboratorijama koje ispituju kvalitet mlijeka, odnosno kvalitet proizvoda od mlijeka kroz laboratorijski informacioni sistem. Za nosioca aktivnosti je određeno Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja – Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, a rok za realizaciju IV kvartal 2018. godine.

U skladu sa sugestijama Svjetske banke a uz dodatnu podršku eksperata predloženo je objedinjavanje kompletnog veterinarskog informacionog sistema (VIS) u jedan tender. Komponenta predviđena za potrebe unapređenja sirovog mlijeka je segment ovog sistema pa nije bilo moguće izvršiti povezivanje baze prije nego što bude kreiran jedinstveni VIS. Tenderska dokumentacija je u finalnoj fazi usaglašavanja i očekuje se da će uspostavljena baza za potrebe ovog Programa biti u potpunosti stavljena u funkciju 2021. godine.

## **3. Unaprijeđivanje sistema proizvodnje, sakupljanja i transporta sirovog mlijeka**, kojim će se obezbijediti da mlijeko rashlađeno na propisanu temperaturu što prije stigne u objekat za preradu, a ukoliko to nije moguće zbog udaljenosti obezbijediti opremu za hlađenje (laktofrize) ili organizovati sakupljanje i hlađenje mlijeka na odgovarajući način;

Za unapređenje proizvodnje sirovog mlijeka definisana je potreba unapređenja uslova u objektima za držanje i uzgoj muznih grla, higijenu muže, uključujući opremu za mužu i prostorije/prostor za čuvanje mlijeka na gazdinstvu, sa posebnim akcentom na obuku proizvođača. Za nosioce ove aktivnosti, određeni su: ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, sa rokom za realizaciju od IV kvartala kontinuirano.

Osim aktivnosti koje se u kontinuitetu sprovode kroz radionice i direktne savjete proizvođačima u ovom izvještajnom periodu, na bazi procjena zdravlja vimena i kvaliteta sirovog mlijeka kroz projekat IPA 2014, kao i na bazi Izvještaja laboratorije za mlijeko za 2019. godinu, planirane su mjere u Programu mjera obavezne zdravstvene zaštite životinja 2020. godine.

Prema godišnjem izvještaju Laboratorije za mljekarstvo pokazuje se značajan napredak u kvalitetu sirovog mlijeka u sistemu otkupa u odnosu na period prije donošenja programa. Prosječan broj mikroorganizama (bakterija) za 15% je manji u odnosu na prethodnu a za čak

79% u odnosu na 2017. godinu (ukupan broj bakterija za 2019. godinu 1.064.000, za 2018. 1.225.000, za 2017. 1.907.000). Smanjen je i broj somatskih ćelija za 18% u odnosu na prethodnu, odnosno 20% u odnosu na 2017. godinu i sad je u granicama parametara EU (392.000 za 2019. godinu, 464.000 za 2018. i 470.000 za 2017. godinu). Značajno je veća i količina otkupljenog sirovog mlijeka EU kvaliteta. Učešće mlijeka EU kvaliteta u ukupno otkupljenoj količini mlijeka poraslo je sa 55,5% u 2018. godini na 63,8% u 2019. godini.

Obzirom da rezultati procjene (sprovedene u okviru projekta IPA 2014 za jačanje veterinarskog sektora) ukazuju da kod značajnog broja muznih životinja postoji problem sa zdravljem vimena, u Programu mjera obavezne zdravstvene zaštite životinja za 2020. godinu, planiran je Program za kontrolu zdravlja vimena na svim gazdinstvima koja imaju mlječna grla, odnosno onih koje mlijeko ili proizvode od mlijeka stavljaju na tržište (ukupno 51.000 krava). Kroz ovaj program osim mjera zdravstvene zaštite, koje se odnose na kontrolu zdravlja vimena, ovlašćeni veterinari će informisati držaoce životinja o higijenskim mjerama koje trebaju sprovoditi kako bi se postigao i održavao kvalitet mlijeka.

Neodostatak sabirnih centara je uočen u Programu kao kritična tačka i jedan od bitnih uzroka visokog procenta sirovog mlijeka koje nije usaglašeno sa propisanim zahtjevima u odnosu na ukupnu količinu ispitnog mlijeka. Takođe je detektovano da prevoz mlijeka koji se sada vrši cistijernama različitih kapaciteta - prilagođenih za prikupljanje mlijeka na teško dostupnim terenima, koje su izolovane, ali bez dodatnog hlađenja, ne obezbjeđuje adekvatno održavanje temperaturnog režima kojim bi se očuvao kvalitet mlijeka. Kao mjera za unaprijeđenje sirovog mlijeka predloženo je formiranje sabirnih centara i nabavka adekvatnih prevoznih sredstava koja će moći održavati hladni lanac mlijeka. Zaduženi za ovu aktivnost su subjekti koji vrše otkup i transport sirovog mlijeka, a dati rok za obezbjeđivanje odgovarajućih prevoznih sredstava za transport sirovog mlijeka sa gazdinstava do objekata za preradu i uspostavljanje sabirnih centara, po potrebi, je kontinuirano, počev od I kvartala 2019. godine.

U cilju realizacije ove aktivnosti, u prethodnom izvještajnom periodu, održani su sastanci sa subjektima koji vrše preradu mlijeka u odobrenim objektima za preradu i predložene su im planirane aktivnosti kroz ovaj dokument, posebno u dijelu zaduženja koje su data subjektima koji se bave djelatnošću prerade mlijeka. Takođe, ovim subjektima su predstavljene i mogućnosti podrške kroz IPARD i MIDAS sredstva za unapređenje objekata, kao i podrške za uspostavljanje i opremanje sabirnih centara.

Kontinuitet informisanja subjekata koji se bave preradom mlijeka je nastavljen i u ovom izvještajnom periodu. Takođe, kroz IFAD projekat realizovana su dva Sabirna centra u Mojkovcu, i na Velimlju, opština Nikšić.

Kroz IPARD sredstva omogućeno je subjektima koji se bave preradom mlijeka da nabave neophodna transportna sredstva.

**4. Unaprijeđivanje sistema za uzimanje uzoraka,** označavanje i transport uzoraka sirovog mlijeka i sprovođenje obuka i sertifikovanje lica za uzimanje i dostavljanje uzoraka.

Kroz ovu aktivnost detektovano je da je Laboratorija za mljekarstvo pripremila Uputstvo za uzimanje uzoraka mlijeka i mlječnih proizvoda u skladu sa standardom. Uputstvo je distribuirano objektima za preradu mlijeka, međutim utvrđeno je da je neophodno izvršiti obuku lica koja vrše uzorkovanje sirovog mlijeka i izvršiti sertifikacija lica za uzimanje uzoraka sirovog mlijeka. Definisano je da obuka lica koja obavljaju uzorkovanje sirovog mlijeka treba da obuhvati obuku: o načinu sakupljanja, uzorkovanja, označavanja i transportovanja sirovog mlijeka i uzetih uzoraka, kako bi se obezbijedio pouzdan i prihvatljiv uzorak za laboratorijsku analizu mlijeka. Za nosioca aktivnosti definisana je Laboratorija za mljekarstvo koja će

obučavati i sertifikovati lica za uzimanje uzoraka sirovog mlijeka sa rokom realizacije kontinuirano, počev od III kvartala 2018. godine.

Uprava za bezbjednost hrane je u oviru projekta IPA 2014 za jačanje veterinarskog sektora, kroz komponentu koja se odnosi na unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka, ekspertsku pomoć za uspostavljanje sistema uzorkovanja, obuke za uzorkivače i sertifikovanje uzorkivača, odobrila kao aktivnost i podršku Laboratoriji za mljekarstvo.

U ovom izvještajnom periodu pripremljene su Instrukcije za uzorkovanje mlijeka i obilježavanje uzoraka, kroz projekat IPA 2014 i realizovano je više obuka:

- za proizvođače mlijeka – u Nikšiću, Bijelom Polju, Pljevljima i Ulcinju, sa ukupno 138 učesnika
- za lica ovlašćena za uzimanje uzoraka – u Bijelom Polju i Podgorici
- za veterinarske inspektore i ovlašćene veterinare – u Kolašinu i Žabljaku
- za subjekte koji se bave preradom mlijeka.

Ministarstvo poljoprivrede je kroz MIDAS projekat obezbijedilo nabavku opreme za uzorkovanje sirovog mlijeka i čuvanje uzoraka tokom transporta. Nabavka je realizovana i oprema je dodijeljena otkupljivačima (uzorkivačima) tokom obuke.

**5. Unaprijeđivanje kapaciteta Laboratorije za mljekarstvo** - opremanje i osposobljavanje za laboratorijska ispitivanja i proračun geometrijske sredine uzoraka i utvrđivanje prisustva ostataka antibiotika u dostavljenim uzorcima, u skladu sa Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla i Pravilnikom o metodama za uzimanje uzoraka i laboratorijska ispitivanja termički obrađenog i sirovog mlijeka;

Zbog zastarjelosti opreme identifikovana su ograničenja za efikasan rad, posebno u dijelu laboratorijskih ispitivanja i prezentacije rezultata, pa je planirana nabavka nove opreme koja će obezbijediti adekvatnu analizu rezultata. Zaduženi za ovu aktivnost su Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i Laboratorija za mljekarstvo, a rok za realizaciju iste je I kvartal 2019. godine.

Laboratorija za mljekarstvo je krajem 2018. godine opremljena savremenom opremom za analizu mikrobioloških kriterijuma kvaliteta sirovog mlijeka kroz projekat IPA 2014 za jačanje veterinarskog sektora. Od sredine februara 2019. godine, akreditovane su i nove metode, tako da se analize sprovode u skladu sa zahtjevanim standardima.

Obzirom da je realizacija LIMS-a vezana za instalaciju integrisanog VIS-a, do dobijanja IT mogućnosti Laboratorija za mljekarstvo će raditi proračun geometrijske sredine mikrobioloških parametara (mikroorganizmi i somatske ćelije) kvaliteta sirovog mlijeka u skladu sa Uredbom, u excel programu.

**6. Unaprijeđenje odobrenih objekata za preradu mlijeka** u skladu sa Nacionalnim programom za unaprijeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla, koji je Vlada Crne Gore usvojila na sjednici od 12. jula 2017. godine

Crna Gora donijela je Nacionalni program za unaprijeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nus proizvode životinjskog porijekla u julu 2017. godine, u okviru kojeg su definisani svi odobreni objekti koji obavljaju djelatnost prerade mlijeka. Uprava za bezbjednost hrane je zadužena za ovu aktivnost kao i za Nacionalni plan unapređenja objekata. Definisani su rokovi za realizaciju aktivnosti kao i individualni rokovi za otklanjanje neusaglašenosti svakog objekta za preradu mlijeka, objedinjeni u ovaj Nacionalni plan za unaprijeđenje objekata.

U trenutku izvještavanja ima ukupno 10 odobrenih objekata za preradu mlijeka koji su potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima. Ostali objekti za preradu mlijeka su u postupku usaglašavanja sa EU zahtjevima. Uprava za bezbjednost hrane prati planove unaprjeđivanja individualnih objekata u skladu sa rokovima definisanim za unaprjeđenje i Nacionalnim planom za unaprjeđenje objekata. U skladu sa Nacionalnim programom za unaprjeđenje objekata, kao i individualnim planovima, ni jedan od objekata za preradu mlijeka nije bio u planu da završi unaprjeđenje svog objekta tokom 2019. godine.

## **7. Unaprijeđenje objekata za preradu mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima**

Tradicionalno, u Crnoj Gori se na poljoprivrednim gazdinstvima proizvode proizvodi od mlijeka (dominantno sir i kajmak). Ovakvi proizvodi se stavljaju na tržište Crne Gore, a proizvođači su registrovani u registre Uprave za bezbjednost hrane i pod nadzorom su inspektora za hranu iz Uprave. Inspektori su izvršili neposredni pregled gazdinstava i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima, utvrdili stanje i odredili rokove za otklanjanje utvrđenih neusaglašenosti. Sa svih gazdinstava u 2019. godini su se dva puta (polugodšnje) uzimali uzorci sira i kajmaka za ispitivanje mikrobioloških kriterijuma u skladu sa Uredbom o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane. U slučaju utvrđivanja neusaglašenosti, naređivale su se propisane mjere i zabranjeno je stavljanje proizvoda na tržište, a dodatno se nijesu isplaćivale premija u skladu sa mjerom iz Agrobuzeta za podršku preradi mlijeka na gazdinstvu. Zaduženje za aktivnost dato je Upravi za bezbjednost hrane sa rokom u skladu sa individualnim rokovima za svaki objekat pojedinačno, u skladu sa rješenjima inspektora.

U registar registrovanih objekata koji proizvode male količine primarnih proizvoda za ishranu ljudi za djelatnost prerade mlijeka u trenutku prethodnog izvještavanja bilo je upisano oko 1600 proizvođača.

U izvještajnom periodu (tokom 2019. godine) registrovan je značajan broj novih proizvođača, tako da sada u ovom registru ima više od 2000 proizvođača koji prerađuju sirovo mlijeko i proizvode kajmak ili sir na poljoprivrednom gazdinstvu od sopstvenih životinja i što je najvažnije plasiranje njihovih proizvoda na tržište je pod nadzorom Uprave za bezbjednost hrane.

## **8. Unaprijeđivanje sistema službene kontrole proizvodnje sirovog mlijeka i prerade mlijeka**

Uprava za bezbjednost hrane i inspekcije uprave su zadužene za sporovođenje službenih kontrola, a rok za donošenje procedura, instrukcija i uputstava je I kvartal 2019. godine.

Službene kontrole proizvodnje i prerade sirovog mlijeka od primarne proizvodnje sirovog mlijeka na gazdinstvima, preko prerade u objektima za preradu mlijeka i stavljanja na tržište u Crnoj Gori sprovodi Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove preko nadležnih inspektora. Na nivou primarne proizvodnje sirovog mlijeka vrši se kontrola zdravstvenog statusa životinja, označavanja i dobrobiti životinja, higijenskih uslova za mužu, sakupljanje, skladištenje, transport i/ili preradu sirovog mlijeka i kontrola rezidua farmakoloških ostataka u sirovom mlijeku u sklopu službenog programa monitoringa rezidua.

Kako bi se unaprijedio sistem službene kontrole Uprava je donijela plan službenih kontrola objekata za proizvodnju i preradu sirovog mlijeka sa definisanim predmetom kontrole, učestalošću i metodom kontrole, uključujući i uzimanje uzoraka sirovog mlijeka i proizvoda od mlijeka kroz uspostavljene monitoringe – rezidua, mikrobioloških kriterijuma i kontaminenata.

Radi se i na sistemu unaprjeđivanja obavještavanja o utvrđivanju neusaglašenosti uzoraka sirovog mlijeka u odnosu na propisane kriterijume za broj somatskih ćelija, mikroorganizama i prisustvo rezidua antibiotika. Ukoliko se utvrdi neusaglašenost uzorka, svaki objekat za preradu mlijeka mora odmah da prijavi neusaglašenosti nadležnoj inspekciji, nakon čega

inspektor vrši kontrolu i naređuje preduzimanje potrebnih mjera za otklanjanje neusaglašenosti.

Kako je u prethodnom izvještajnom periodu planirano, kroz projekat IPA 2014 za jačanje veterinarskog sektora, u komponenti koja se odnosi na unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka, pripremljena su:

- uputstava o sprovođenju službenih kontrola na farmama za proizvodnju mlijeka i objekata za preradu i obradu mlijeka (za inspektore), sa kontrolnim listama za kontrolu gazdinstava i provjeru zahtjeva higijene utvrđenih Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla;
- instrukcija o pregledu sirovog mlijeka namijenjenog javnoj potrošnji, uključujući i procedure za način dostavljanja rezultata ispitivanja laboratorije inspektorima i obavezama/postupanjima proizvođača/prerađivača u slučaju neusaglašenih rezultata;
- procedura za razdvajanje i preradu usaglašenog i neusaglašenog mlijeka u objektima za izvoz u EU, sa Uputstvom za sertifikovanje pošiljki mlijeka za izvoz u EU;
- uputstva o načinu i dinamici izvještavanja o službenim kontrolama obavljenim u objektima za preradu mlijeka i proizvoda od mlijeka odobrenim za izvoz u EU.

Kada je u pitanju prerada mlijeka na gazdinstvima, postavljeni principi kontrole proizvodnje i prerade sirovog mlijeka organizovani su na drugačiji način, obzirom da se na tržište stavljaju proizvodi od mlijeka (sir, kajmak). Svaki proizvođač proizvoda na gazdinstvu ima obavezu da se registruje u Upravi za bezbjednost hrane, a onaj koji prerađuje više od 50 l sirovog mlijeka, prije upisa u registar podliježe inspekcijskoj kontroli kojom se utvrđuje ispunjenost propisanih zahtjeva za objekat, prostorije i opremu, u skladu sa Uredbom, a uzorkovanje i laboratorijske analize sira i kajmaka koje se vrši dva puta godišnje.

Ova kontrola je značajno potpomognuta mjerama Agrobudžeta koje se odnose na podršku preradi mlijeka na gazdinstvu. Samo proizvodi koji su mikrobiološki bezbjedni mogu biti predmet subvencija i mogu biti stavljeni na tržište. U slučaju kada se u uzetom uzorku sira ili kajmaka utvrdi neusaglašenost sa propisanim mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane, inspektor donosi rješenje o zabrani stavljanja u promet do otklanjanja uzroka neusaglašenosti i laboratorijske potvrde o bezbjednosti proizvoda.

## **9. Kreiranje mjera agrarne politike kojima će se postići unaprijeđenje kvaliteta sirovog mlijeka**

Za unaprijeđenje kvaliteta sirovog mlijeka, predloženo je definisanje mjera agrarne politike, koje će kroz podrške obezbijediti postizanje zadatih ciljeva ovog Programa, odnosno krajnjeg cilja – unaprijeđenje kvaliteta sirovog mlijeka u Crnoj Gori. Imajući u vidu da se Agrobudžet priprema svake godine, treba analizirati efekte mjera koje su se sprovodile u prethodnoj godini i na bazi toga kreirati mjere kojima će se postići najefikasnije unaprijeđenje kvaliteta sirovog mlijeka. Predloženo je da se podrške kreiraju kao: stimulansi za EU zahtijevani kvalitet sirovog mlijeka, subvencije za nabavku opreme za mužu i hlađenje mlijeka, subvencije za izgradnju i unaprijeđenje objekata za držanje životinja i odlaganje stajnjaka, subvencije za izgradnju sabirnih centara za mlijeko. Za ovu mjeru, zaduženo je Ministarstvo poljoprivrede kroz kreiranje mjera podrške Agrobudžeta, kontinuirano počev od 2019. godine.

U skladu sa ovim Programom u Agrobudžetu za 2019. godinu, kreirane su mjere za podršku unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka u skladu sa ovim Programom. Kreirane mjere su dale pozitivne rezultate, kao što je smanjen broj ukupnog broja mikroorganizama i somatskih ćelija, povećanje količina otkupljenog sirovog mlijeka EU kvaliteta u odnosu na ukupno otkupljene količine sirovog mlijeka, povećanja broja registrovanih objekata za preradu mlijeka na gazdinstvu.

Iz tog razloga, kroz mjere Agrobudžeta 2020. godine, sve ovo je uzeto u obzir i kreirane su mjere koje su izdašnije u iznosu, ali i nove sa ciljem postizanja daljeg unapređenja kvaliteta sirovog mlijeka.

U programu poljoprivrede kroz mjere tržišno – cjenovne politike:

- Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka (u iznosu 1.650.000 €) – podrška je namjenjena proizvođačima mlijeka koji odobrenim objektima za preradu mlijeka predaju mlijeko u skladu sa mikrobiološkim kriterijumima za kvalitet mlijeka (za 2020. godinu) po Uredbi o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla, i dodatna podrška za proizvođače sirovog mlijeka koji imaju kvalitet u skladu sa kriterijumima za EU kvalitet mlijeka
- Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu (u iznosu 1.500.000 €) – podrška je namjenjena proizvođačima proizvoda od mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima od sopstvenih životinja, a mogu je dobiti proizvođači koji svoje proizvode stavljaju na tržište i imaju laboratorijski nalaz koji potvrđuje mikrobiološku ispravnost proizvoda.

U programu ruralnog razvoja kroz mjeru jačanja konkurentnosti proizvođača hrane:

- Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu (u iznosu od 70.000 €) – podrška je namjenjena poljoprivrednim proizvođačima koji se bave stočarstvom. Kroz podizanje standarda za zaštitu dobrobiti životinja unapređuju se uslovi za kvalitetnu proizvodnju sirovog mlijeka.
- Podrška unaprjeđenju kvaliteta sirovog mlijeka (u iznosu od 160.000 €) – podrška je namjenjena poljoprivrednim proizvođačima koji proizvode sirovo mlijeko za nabavku opreme za mužu, kanti za mlijeko, sredstava za dezinfekciju, opreme za hlađenje mlijeka.
- Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka (u iznosu od 445.000 €) – podrška je namjenjena odobrenim objektima za preradu mlijeka putem učešća u finansiranju troškova otkupa mlijeka, uključujući funkcionisanje odobrenih sabirališta mlijeka.
- Kroz IPARD II program – program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u okviru IPARD 2014 -2020 (ukupna iznos 39.000.000 €) kao jedna od kreiranih mjera namjenjenih unapređenju sirovog mlijeka je kreirana mjera diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja (ulaganje u turizam, preradu na gazdinstvu i zanate).

U programu mjera obavezne sdravstvene zaštite životinja (ukupne vrijednosti 2.341.000 €) kreirane su mjere za zdravlje životinja, odnosno kontrolu bolesti, kojima se ujedno kontroliše i kvalite mlijeka sa zdravstvenog aspekta (podprogrami za tuberkulozu, brucelozu i dr.). S obzirom da je, studija za procjenu zdravlja vimena, koja je rađena kroz IPA 2014 projekat, pokazala je (na bazi uzorka) da postoji izvjestan problem sa zdravljem vimena, kod velikog broja muznih grla, kreiran je poseban podprogram za kontrolu zdravlja vimena kojim će se vršiti kontrola svih muznih grla sa gazdinstava koja plasiraju sirovo ili prerađeno mlijeko na tržište (vrijednost ovog programa je 200.000 €).

U Agrobudžetu su opredjeljena i značajna finansijska sredstva koja su namjenjena dijelom i podršci unaprjeđenju kvaliteta sirovog mlijeka iz IPARD fondova i MIDAS 2 projekta, a u skladu sa zahtjevima za podršku definisanim u okviru projekata.

## **10. Definisanje načina – plana za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom.**

U ovom Programu definisani su načini, odnosno, plan postupanja sa neusaglašenim mlijekom. Odobreni objekti za preradu mlijeka nakon dobijanja rezultata o neusaglašenom mlijeku (povećan broj mikroorganizama i somatskih ćelija) odmah prestaju da vrše otkup sa gazdinstva sa kojeg potiče to mlijeko. Na gazdinstvu se preduzimaju mjere za otkrivanje i otklanjanje uzroka neusaglašenosti (zdravstveni pregled životinja / vimena, liječenje životinja, po potrebi, preporuke za poboljšanje higijene). Do postizanja usaglašenosti takvo mlijeko se ne može stavljati na tržište.

U odobrenim objektima za preradu mlijeka vrši se i provjera na prisustvo rezidua antibiotika i u slučaju pozitivnog nalaza, neusaglašeno mlijeko ne ulazi u proces proizvodnje, već se uništava na propisan način.

Za sirovo mlijeko koje je namijenjeno za izvoz u EU, subjekti koji posluju hranom, biće dužni da obezbijede odvojeno sakupljanje, preradu, označavanje i skladištenje. Objekti koji vrše otkup mlijeka koji ne ispunjava propisane standarde i koji prerađuju takvo mlijeko svoje proizvode će moći da stavljaju isključivo na tržište Crne Gore i tržišta trećih zemalja u skladu sa odredbama člana 12 Regulative 178/2002 Evropskog parlamenta i Savjeta o utvrđivanju opštih načela i uslova zakona o hrani, osnivanju Evropske agencije za bezbjednost hrane te utvrđivanju postupaka u područjima bezbjednosti hrane.

Crna Gore će uspostaviti način obilježavanja tih proizvoda šest mjeseci prije pristupanja EU, tako da će se jasno razlikovati od proizvoda koji su namijenjeni tržištu EU.

U trenutku izvještavanja nema objekata za preradu mlijeka koji svoje proizvode stavljaju na EU tržište. Kroz projekat za unapređenje veterinarskog sektora IPA 2014, pripremljene su Procedure za neusaglašeno sirovo mlijeko.

#### Zaključak:

U skladu sa aktivnostima i mjerama koje su definisane Nacionalnim programom za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom, svih deset aktivnosti je realizovano ili se realizuje kontinuirano planiranom dinamikom. Implementacija mjere 2, koja se odnosi na uspostavljanje laboratorijskog informacionog sistema za Laboratoriju za mljekarstvo je na osnovu sugestija eksperata uključena u integralni Veterinarski informacioni sistem čija se realizacija očekuje tokom 2021. godine.

Dobro planiranje aktivnosti u ovom Programu i pravovremena realizacija aktivnosti projekta IPA 2014 za podršku veterinarskom sektoru, kroz komponentu za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka, značajno je doprinijelo realizaciji aktivnosti kroz opremanje laboratorije za mljekarstvo i ekspertsku podršku.

I pored toga što je unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka aktivnost koja je vrlo zahtjevn, o čemu govori i činjenica da je u Pregovaračkom poglavlju 12 ispregovaran prelazni period za nju do 2026. godine, kvalitet sirovog mlijeka u sistemu otkupa je značajno unaprijeđen u odnosu na period prije usvajanja programa što pokazuje da Crna Gora planiranom dinamikom i u skladu sa definisanim aktivnostima ovim Programom, ima potencijal da završi sve definisane aktivnosti i postigne krajnji cilj – unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka u skladu sa EU zahtjevima.

#### Predlog zaključaka:

1. Vlada Crne Gore, je na sjednici od \_\_\_\_\_ 2020. godine, razmotrila i usvojila Drugi izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom (za 2019. godinu);

2. Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove da godišnje izvještavaju Vladu Crne Gore o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom;



3. Zadužuje se Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove da Drugi izvještaj o realizaciji Nacionalnim programom za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom nakon usvajanja dostavi Evropskoj komisiji.